

Kinga Lisowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska ■ University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland

Majka Łojko

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska ■ University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland

Charakterystyka usług turystycznych na Warmii i Mazurach na przykładzie działalności Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” i Fundacji Puszczy Rominckiej

Characteristics of Tourism Services in Warmia and Mazury Using Examples from the Foundations: „Fashion for Warmia and Mazury” and „Romincka Forest”

Streszczenie: Tematyka podjęta w niniejszym opracowaniu dotyczy charakterystyki usług turystycznych na Warmii i Mazurach. Województwo warmińsko-mazurskie jest jednym z najbardziej atrakcyjnych regionów Polski ze względu na wybitne walory przyrodnicze i kulturowe. Rozwój turystyki jest tu szczególnie ważny, bowiem turystyka stanowi jeden z najważniejszych sektorów gospodarki regionu. Badania przeprowadzono metodą analizy źródeł wtórnych. Zakres analiz obejmował działalność wybranych fundacji na rzecz realizowanych przedsięwzięć turystycznych na Warmii i Mazurach w latach 2006–2023.

Abstract: The subject matter in this article concerns the characteristics of tourism services in Warmia and Mazury. The province is one of the most attractive regions in Poland with outstanding natural and cultural value. The development of tourism is particularly important here, as it is one of the most important sectors of the region's economy. The research was based on the method of secondary source analysis and its scope included the activities of selected foundations for tourism projects in Warmia and Mazury implemented in 2006–2023.

Słowa kluczowe: dziedzictwo; fundacja; turystyka; usługi turystyczne; Warmia i Mazury

Keywords: foundation; heritage; tourism; tourism services; Warmia and Mazury

Otrzymano: 4 maja 2024

Received: 4 May 2024

Zaakceptowano: 25 maja 2024

Accepted: 25 May 2024

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Lisowska, K., Łojko, M. (2024). Charakterystyka usług turystycznych na Warmii i Mazurach na przykładzie działalności Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” i Fundacji Puszczy Rominckiej. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 20(1), 179–193. <https://doi.org/10.24917/20833296.201.10>

Wstęp

Warmia i Mazury to od dawna jeden z najbardziej atrakcyjnych pod względem oferowanych usług turystycznych regionów w Polsce. Jego atutem są znaczące walory przyrodnicze i kulturowe, które sprzyjają rozwojowi tego typu usług. Turystyka od lat jest w nim jednym z wiodących sektorów gospodarczych i zarazem siłą napędową rozwoju lokalnego. Znaczenie rozwoju turystyki dla regionu jest tu niezwykle ważne, bowiem integrując różne obszary gospodarki i życia społecznego, turystyka wpływa na wzrost dochodów, pobudzanie i rozwój przedsiębiorczości, tworzenie nowych miejsc pracy oraz poprawę jakości życia mieszkańców (*Strategia Rozwoju...*, 2016). Turystyka stanowi też jeden z podstawowych czynników konkurencyjności regionu, gdyż unikatowe atuty krajobrazowo-przyrodnicze dają możliwość rozwijania różnych jej form: agroturystyki, turystyki zimowej, turystyki aktywnej (Karbownik, 2008).

Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka usług turystycznych opartych na potencjale przyrodniczym i kulturowym regionu warmińsko-mazurskiego na przykładzie działalności Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” i Fundacji Puszczy Rominckiej. Przedstawione zostaną usługi, których rozwój przypada na lata pracy obu wymienionych organizacji – począwszy od 2006 aż do końca ubiegłego roku kalendarzowego – 2023. Usługi te są bezpośrednio związane ze specyfiką funkcjonowania fundacji (ich celami i zadaniami) oraz takimi obszarami, na które wpłynęły w sposób pośredni (transport, nocleg, ubezpieczenia, gastronomia etc.) badane organizacje.

Potencjał usług turystycznych Warmii i Mazur

Województwo warmińsko-mazurskie to jedno z czterech największych województw w Polsce, zajmujące powierzchnię 24 173 km² (7,70% powierzchni kraju). Pod względem kryterium liczby ludności zajmuje ono 12 miejsce w kraju. Zgodnie z danymi urzędu statystycznego, w 2022 r. region zamieszkiwało 1 374 700 osób. Gęstość zaludnienia wynosiła ok. 57 osób/km², co potwierdza fakt, iż województwo od lat jest najmniej zaludnionym regionem w Polsce (*Województwo warmińsko-mazurskie...*, 2022).

Do wiodących dziedzin gospodarki województwa należy zaliczyć turystykę, produkcję zdrowej żywności, przemysł drzewny, produkcję maszyn i urządzeń, produkcję jachtów oraz ekoturystykę (*Ogólna charakterystyka województwa...*, 2016). Walory przyrodnicze, czyste środowisko oraz rozbudowana baza hotelowo-noclegowa zdecydowanie sprzyjają rozwojowi turystyki w tym regionie. Najbardziej rozwojowe centra turystyczne to: Olsztyn, Elbląg, Iława, Ostróda, Mrągowo, Mikołajki i Giżycko. Pozostałe miasta powiatowe są ośrodkami gospodarczo-usługowymi o skali regionalnej. Głównymi subregionami turystycznymi województwa, wydzielonymi na podstawie studiów do planu zagospodarowania przestrzennego, są:

- obszar I – o najwyższym reżimie gospodarowania oraz największej atrakcyjności i koncentracji zagospodarowania turystycznego (powiaty: ostródzki, olsztyński, mrągowski, piski i giżycki);
- obszar II – o wysokim reżimie gospodarowania, nierównomiernej koncentracji zagospodarowania turystycznego i wysokiej atrakcyjności (w rejonach: IIA – Elbląga, powiatu elbląskiego i braniewskiego, IIB – powiatów: iławskiego, nowomiejskiego, działdowskiego, nidzickiego, szczycieńskiego, IIC – powiatów ełckiego i olecko-kołobrzegińskiego);

- obszar III – o wysokich walorach krajobrazowych i małym zagospodarowaniu turystycznym, obejmujący powiaty: bartoszycki, kętrzyński i lidzbarski (Burchart, Łojko, 2011).

Cechą charakterystyczną Warmii i Mazur są liczne przestrzenie zielone, jeziora i rezerwy stanowiące o unikatowym klimacie tego obszaru. Sytuacja hydrograficzna na tle ogólnej sytuacji w Polsce jest tu wyjątkowo korzystna. Grunty pod wodami zajmują 5,75% powierzchni województwa, czyli stanowią 21,03% ogólnej powierzchni wód w kraju. Dobrze rozwinięta sieć wód powierzchniowych składająca się z jezior, oczek wodnych, rzek, kanałów oraz części Zalewu Wiślanego stanowi istotny czynnik sprzyjający rozwojowi turystyki i wpływający na atrakcyjność zamieszkania (*Regionalny Program Operacyjny...*, 2007).

Lasy zajmują 787,1 tys. ha, co stanowi 8,31% gruntów leśnych w Polsce, a lesistość regionu wynosi 31,7%. Największe leśne kompleksy to Puszcza Piska, Lasy Taborskie, Puszcza Napiwodzko-Ramucka, Lasy Iławskie, Puszcza Romincka oraz Puszcza Borecka. Obszary prawnie chronione w województwie warmińsko-mazurskim stanowią niemal połowę (46,7%) powierzchni województwa, jest to 11,1% powierzchni chronionej w kraju. Stanowią je: 8 parków krajobrazowych, 110 rezerwatów, 129 użytków ekologicznych, 76 obszarów chronionego krajobrazu, 15 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 1 stanowisko dokumentacyjne, 2197 pomników przyrody, 60 obszarów Natura 2000 (Żakowska, 2021).

Dzięki zachowaniu dużych obszarów leśnych, czystych kompleksów jezior oraz licznych zabytków Warmia i Mazury określane są często mianem Zielonych Płuc Polski czy Krainą Tysiąca Jezior, a mazurskie jeziora są trzecim (po Pomorzu i obszarach górskich) celem wyjazdów turystyczno-wypoczynkowych w Polsce (Stanek, 2021). Walorem regionu jest jego różnorodność kulturowa i społeczna, zwłaszcza przenikanie się w jednej przestrzeni różnych kultur i religii (wielokulturowość i wieloreligijność), co znajduje swoje odzwierciedlenie np. w charakterze zabytków sakralnych, nekropoliach, twórczości ludowej i dziedzictwie kulinarnym (*Strategia Rozwoju...*, 2016: 10).

Zdaniem I.M. Batyk (2010), specyfika wielokulturowości omawianego regionu opiera się na mozaice społeczeństw postmigracyjnych. Społeczeństwo Warmii i Mazur powstało w wyniku wielkich przemieszczeń ludności i składa się z ludzi pochodzących z różnych kultur, różnych religii, ze środowisk o różnym poziomie cywilizacyjnym, standardzie życia i umiejętności korzystania z różnych dobrodziejstw cywilizacyjnych (Batyk, 2010).

Atuty regionu sprawiają, iż jest on jednym z atrakcyjnych obszarów turystycznych Polski. Główną grupę turystów stanowią tzw. aktywni turyści, którzy w zależności od preferowanych form wypoczynku, podejmują decyzję przyjazdu do regionu. Najczęściej są to:

- turyści aktywni – żeglarze (uprawianie żeglarstwa jeziornego i zalewowego); kajakarze (spływy kajakowe szlakami wodnymi);
- turyści zdrowotni – kuracjusze (chęć poprawy zdrowia);
- turyści kulturowi – miejscy i objazdowi (poznawanie miast i miejsc istotnych historycznie; uczestnictwo w aktualnej ofercie wydarzeń i propozycjach kulturalnych) (*Strategia Rozwoju...*, 2016).

Dla każdej z grup turystów należy przygotować odpowiednie usługi z bogatą ofertą produktów, które zapewnią atrakcyjną formę spędzania czasu osobom o różnych preferencjach i zainteresowaniach. Z analizy *Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego* wynika, że najczęściej odwiedzane przez turystów są ośrodki miejskie regionu – Olsztyn i Elbląg – oraz miejscowości położone na Pojezierzu Mazurskim (głównie Giżycko, Mikołajki, Mrągowo, Pisz), gdzie najbardziej rozwinięta jest turystyka żeglarska i wypoczynkowa, a także Ostróda oraz Iława – główne ośrodki turystyczne Pojezierza

ławsko-Ostródzkiego (*Strategia Rozwoju...*, 2016). Analiza zasobów turystycznych pozwala wyróżnić formy turystyki, w których Warmia i Mazury wykazują największy potencjał rozwojowy. Są to turystyka: poznawcza, wypoczynkowa, kwalifikowana, zdrowotna, biznesowa oraz religijna (*Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego...*, 2013).

Wielkość i natężenie ruchu turystycznego determinują walory turystyczne regionu z całym zespołem usług i obiektów – infrastrukturą, która obejmuje m.in. bazę noclegową, żywieniową oraz zaplecze towarzyszące (Zielińska-Szczepkowska, Zabielska, 2010). Według danych GUS, region ma rozbudowaną bazę turystyczną. W 2021 r. do dyspozycji turystów pozostawało łącznie 477 obiektów zbiorowego zakwaterowania dysponujących 38 856 miejscami noclegowymi. W strukturze obiektów noclegowych największą liczbę stanowiły obiekty noclegowe krótkotrwałego zakwaterowania – 251 – i hotele – 197 (tabela 1).

Tabela 1. Wybrane dane o obiektach świadczących usługi noclegowe na Warmii i Mazurach w 2021 r.

Wyszczególnienie	Obiekt	Miejsca noclegowe	Korzystający z noclegów	Udzielone noclegi
Ogółem	477	38 856	936 454	2 561 012
Obiekty hotelowe	197	17 904	711 460	1 576 678
Obiekty krótkotrwałego zakwaterowania	251	18 168	202 296	917 126
Kempingi i pola namiotowe	29	2 784	22 698	67 208

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji sygnalnych: *Turystyka w województwie...* (2022)

Z danych GUS za 2021 r. wynika, że średnio na jeden obiekt turystyczny w regionie przypadało wtedy ok. 81 miejsc noclegowych, a na obiekt całoroczny przypadły 83 miejsca. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych wynosił 31,3%, a przeciętny pobyt turysty w obiektach noclegowych obejmował blisko 3 noclegi. W tym czasie w obiektach noclegowych funkcjonowało 426 obiektów oferujących usługi gastronomiczne, z tego 177 restauracji, 134 bary i kawiarnie, 83 stołówki i 32 punkty gastronomiczne. Warto podkreślić, iż turyści zagraniczni przebywający w regionie stanowili zaledwie 4,1% wszystkich korzystających z obiektów noclegowych. Najwięcej turystów zagranicznych przyjeżdżało do województwa z Niemiec – 19,6 tys. (51,3%), Litwy – 3,5 tys. (9,0%), Ukrainy – 1,9 tys. (4,9%) i Wielkiej Brytanii – 1,7 tys. (4,6%) (*Turystyka w województwie...*, 2022).

Istnieje kilka trendów, które mogą mieć istotny wpływ na funkcjonowanie sektora usług turystycznych w regionie. Są to:

- dynamiczne zmiany w strukturze demograficznej, co w konsekwencji prowadzi do starzenia się społeczeństwa,
- zmiany w tzw. pokoleniu Z, dla którego często czas wolny, wypoczynek stają się ważniejsze aniżeli praca czy kariera zawodowa (zachowanie work life balance jest priorytetem),
- rosnąca zamożność społeczeństwa, co wprost przekłada się na większe wymagania potencjalnych konsumentów usług turystycznych,
- wzrost znaczenia bezpieczeństwa i wygody w wyborze ofert turystycznych,
- wykorzystywanie Internetu do planowania i zakupu usług turystycznych,
- wzrost znaczenia turystyki kongresowej (*Ścieżki rozwoju...*, 2023).

Usługi turystyczne w regionie realizowane są na podstawie przepisów ustawy o Polskiej Organizacji Turystycznej (Dz.U. 2023, poz. 1608), która stworzyła ramy organizacyjne współpracy jednostek samorządu terytorialnego (na poziomie regionalnym i lokalnym) z przedsiębiorstwami turystycznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami gospodarki usług turystycznych (Zawadzka, 2014). W 2003 r. powstała Warmińsko-Mazurska Regionalna Organizacja Turystyczna, która jako stowarzyszenie zajmuje się promowaniem usług turystycznych w regionie m.in. przez: budowę wizerunku regionu jako atrakcyjnego turystycznie, promocję regionu na rynku krajowym i rynkach zagranicznych, tworzenie płaszczyzny współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi działającymi w turystyce a organami administracji publicznej, prowadzenie Wojewódzkiego Centrum Informacji Turystycznej, koordynację działań na rzecz rozwoju turystyki w regionie oraz tworzenie regionalnego systemu informacji turystycznej i włączenie go w system ogólnokrajowy (*Warmińsko-Mazurska Regionalna Organizacja...*, 2024).

Warto pokreślić, iż na terenie województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonuje ponad 40 punktów Informacji Turystycznych (IT), które dysponują bieżącymi informacjami o lokalnych atrakcjach turystycznych, usługach noclegowych, gastronomicznych, kulturalnych, szlakach pieszych i ścieżkach rowerowych oraz o aktualnych wydarzeniach w regionie. Prowadzą one sprzedaż biletów miejscowej komunikacji lub na wydarzenia kulturalne, małe galerie sztuki i wypożyczalnie rowerów. Większość punktów IT zostało przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych (*Informacja Turystyczna...*, 2024).

Założenia badawcze

Badania koncentrowały się na próbie odpowiedzi na następujące pytanie główne: Jak przedstawia się charakterystyka usług turystycznych na Warmii i Mazurach na przykładzie działalności Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” i Fundacji Puszczy Rominckiej?

Wyróżniono następujące pytania szczegółowe: Jakiego rodzaju usługi wprowadzono i rozwinęto za pośrednictwem działalności wybranych fundacji? Jakie były przyczyny i sposób wprowadzenia usług? Jakie znaczenie mają usługi w funkcjonowaniu turystyki na terenie Warmii i Mazur – jakie uzasadnienia w tym zakresie przedstawiane są w dokumentach?

Badania przeprowadzono metodą analizy źródeł wtórnych, którą K. Rubacha (2016) definiuje jako przeszukiwanie zastanych danych, tworzących określone zbiory, będące materialnymi śladami ludzkiej działalności. W ten sposób informacje, wydobyte ze źródeł, składają się na teksty, a te dopiero podlegają analizie. Powstałe przekazy rozpoznawalne są w perspektywie jawnej – zmienne obserwowalne – i ukrytej – zmienne nieobserwowalne.

W niniejszych badaniach dobór próby był celowy. Źródła wtórne stanowią sprawozdania z poszczególnych lat działalności fundacji (2006–2023), programy realizowanych przedsięwzięć z zakresu turystyki oraz dokumentacja odnosząca się do uruchomionych usług w ramach pracy fundacji w województwie warmińsko-mazurskim. Wśród tych źródeł do zmiennych jawnych należały poszczególne usługi turystyczne: transportowe, noclegowe, informacyjne, gastronomiczne, organizatorskie, przewodnickie, pilotażu, rekreacyjne i sportowe, ubezpieczeniowe, kulturalno-rozrywkowe, infrastruktury lokalnej i handlowe. Zmienne ukryte skupiały się zaś na: przyczynach, sposobie uruchomienia i znaczeniu poszczególnych usług w funkcjonowaniu turystyki na obszarze Warmii i Mazur zapisanych w analizowanych dokumentach.

Zgromadzony materiał badawczy został poddany kołowej redukcji, reprezentacji i weryfikacji danych. Do jego skrócenia posłużyły kategorie analityczne – przyjęte według problemów badawczych i warstwowego doboru jednostek. To umożliwiło zidentyfikowanie elementów składających się na kontekst danych. Weryfikację danych oparto na indukcji analitycznej, tzn. konfrontacji hipotez z przypadkami na badanym obszarze. Jednocześnie kody teoretyczne odnosiły się do stwierdzeń, iż fundacje przyczyniły się do rozwoju nie wszystkich usług turystycznych ze względu na swoją specyfikę działalności. Natomiast w analizowanych dokumentach największe znaczenie przypisywano usługom determinującym funkcjonowanie fundacji – wynikającym z celów statutowych i misji. Powody zaś uruchomienia usług turystycznych zależne były od specyfiki kulturowo-przyrodniczej Warmii i Mazur oraz zadań określonych w podstawowych założeniach pracy fundacji. Sposoby uruchomienia usług turystycznych zatem wynikały z zasobów fundacji i możliwości wsparcia lokalnych instytucji i mass mediów.

Fundacja „Moda na Warmię i Mazury”

Fundacja „Moda na Warmię i Mazury” rozpoczęła swoją działalność w 2013 r. w Ługwałdzie, gminie Dywity, pod Olsztynem. W skład Rady Fundacji wchodzi lokalni działacze, którzy swoje życie zawodowe związali z pracą na rzecz województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie społeczno-kulturalnym i przyrodniczym. Hasło promocyjne Fundacji brzmi: „Poznaj najciekawsze miejsca, imprezy i atrakcje turystyczne w dźwięku i obrazie!” (E-ncyklopedia Warmii i Mazur, 2015).

Do celów statutowych organizacji należą działania skupiające się na szeroko pojętych obszarach społeczno-kulturalnych, pomocowych i turystycznych, takich jak:

- pomoc społeczna, w tym praca na rzecz zmniejszania bezrobocia oraz reintegracja, integracja zawodowa i społeczna; wsparcie rodzin i osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, a także wyrównywanie ich szans, czy też propagowanie aktywizacji zawodowej oraz zatrudniania osób zagrożonych utratą pracy lub pozostających bez pracy;
- przeciwdziałanie przemocy i uzależnieniom, aktywizacja seniorów oraz integracja i edukacja międzypokoleniowa;
- praca charytatywna w społeczności lokalnej;
- rozwój świadomości oraz upowszechnianie tradycji narodowej – obywatelskiej – kulturowej; działania na rzecz wolności i ochrony praw człowieka, swobód obywatelskich oraz demokracji;
- równe prawa kobiet i mężczyzn i jednocześnie podkreślenie roli kobiet w życiu publicznym;
- rozwój gospodarczy, przedsiębiorczości i techniki, innowacyjność, z równoczesnym wdrażaniem nowości technicznych w gospodarce;
- informatyzacja regionu Warmii i Mazur oraz rozwój infrastruktury w województwie warmińsko-mazurskim;
- aktywizacja społeczności lokalnej, w tym prowadzenie działalności w zakresie pomnażania i ochrony dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa przyrodniczego;
- organizacja różnych form pozaszkolnej pracy z dziećmi i młodzieżą;
- rozwój turystyki i krajoznawstwa w województwie warmińsko-mazurskim oraz promocja regionu Warmii i Mazur na arenie ogólnopolskiej i międzynarodowej;

- działalność w obszarze integracji europejskiej i międzynarodowej oraz wspieranie Polaków mieszkających za granicą (Fundacja „Moda na Warmię i Mazury”, 2013).

Przedstawione zadania realizowane są za pośrednictwem wielu projektów szkoleniowych, kursów kwalifikacyjnych i kompetencyjnych, a także warsztatów, debat oraz konferencji, wystaw i konkursów dotyczących regionu, czy też seminariów w środowisku akademickim i wymian międzynarodowych. Fundacja jest organizatorem koncertów, imprez kulturalnych, turystycznych i integracyjnych promujących region. Uczestniczy w redagowaniu serwisów internetowych propagujących piękno kulturowo-przyrodnicze Warmii i Mazur. Prowadzi również działalność radiową, telewizyjną i filmową, w której porusza tematykę lokalną (opisując i ukazując najpiękniejsze miejsca i atrakcje turystyczne regionu). Współpracuje z mediami o zasięgu regionalnym, ogólnopolskim i polonijnym, a także z krajowymi i zagranicznymi organizacjami turystycznymi oraz władzami rządowymi, samorządowymi i organizacjami pozarządowymi. Tworzy produkty promocyjne, edukacyjne, terapeutyczne oraz wdrożeniowo-innowacyjne (E-ncyklopedia Warmii i Mazur, 2015).

Fundacja Puszczy Rominckiej

Fundacja Puszczy Rominckiej powstała w 2006 r. w Żytkiejmach, w powiecie gołdapskim, w gminie Dubeninki. Jej założyciele i pracownicy zawodowo i społecznie związani są z ochroną przyrody i kulturą, zwłaszcza z aktywizacją społeczności lokalnej w tym zakresie na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej (Portal organizacji pozarządowych, 2024). W 2012 r. Fundację nagrodzono medalem „Za Zasługi dla Powiatu Gołdapskiego”, a w 2013 r. została ona laureatem konkursu „Godni Naśladowania” w kategorii na najlepszą inicjatywę województwa warmińsko-mazurskiego o zasięgu międzynarodowym (Gmina Dubeninki, 2014).

Wśród jej podstawowych celów statutowych należy wyróżnić:

- organizowanie i wspieranie pracy na rzecz ochrony środowiska naturalnego oraz wzrostu świadomości ekologicznej społeczności regionu,
- realizację przedsięwzięć z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu, w tym tradycji i obyczajów,
- wspieranie współczesnej kultury i sztuki, również o zasięgu lokalnym,
- propagowanie i rozwój turystyki przyjaznej środowisku, w tym pomoc i aktywizowanie środowisk lokalnych działających na rzecz turystyki regionalnej (Fundacja Puszczy Rominckiej, 2024).

Fundacja jest organizatorem wielu projektów i przedsięwzięć z zakresu:

- edukacji ekologicznej, w tym tworzenia infrastruktury do kształtowania świadomości dziedzictwa przyrodniczego regionu; organizacji zajęć terenowych, czasu wolnego dzieci i młodzieży oraz akcji edukacyjnych, takich jak: „Ferie z przyrodą” i „Ekowakacje”; organizowania konferencji, seminariów, warsztatów;
- ochrony przyrody, skupiającej się na inwestycjach proekologicznych, polegających na budowie oczyszczalni ścieków i polepszaniu małej retencji wodnej, a także prowadzeniu różnorodnych inwentaryzacji oraz opracowań przyrodniczych (np. metoda rekultywacji jeziora Gołdap, plan lokalizacji elektrowni wiatrowych w gminie Dubeninki).

Odbiorcami działań Fundacji są: Straż Graniczna, leśnicy, służba ochrony przyrody, dzieci i młodzież przede wszystkim z powiatu gołdapskiego oraz turyści indywidualni

i grupy zorganizowane (Gmina Dubeninki, 2014).

Fundacja Puszczy Rominckiej współdziała z instytucjami w kraju i za granicą. Teren jej głównej działalności (Puszcza Romincka) znajduje się pomiędzy granicą polsko-rosyjską, a od wschodu przylega do Litwy. W związku z tym jej partnerami są organizacje z Litwy i Rosji. Do 2022 r. Fundacja angażowała się we współpracę transgraniczną w obwodzie królewieckim (kaliningradzkim). Do jej partnerów należały: służby ochrony przyrody, pracownicy administracji, organizacje pozarządowe. Prowadziła konferencje i szkolenia w Polsce i w obwodzie królewieckim (kaliningradzkim), a jej wydawnictwa edukacyjne ukazywały się w języku polskim i rosyjskim (Gmina Dubeninki, 2014).

Organizacja prowadzi również projekty rozwojowe na terenie Wschodniego Kazachstanu, Ukrainy oraz Mołdawii. Dotychczas wybudowano i wyposażono centrum edukacyjne przy Parku Narodowym Katon-Karagay oraz utworzono drużynę strażaków-ochotników przy Nadleśnictwie Markakol (wyposażoną w sprzęt pożarniczy oraz samochód gaśniczy). Fundacja organizowała szkolenia dla pracowników służby ochrony przyrody oraz organizacji pozarządowych współpracujących z Parkiem Narodowym Katon-Karagay z zakresu pozyskiwania funduszy zewnętrznych oraz zakładania organizacji pozarządowych, a także metodyki edukacji ekologicznej. Prowadzono kursy z funkcjonowania Ochotniczej Straży Pożarnej oraz udzielania pierwszej pomocy, czy też powrotu do altajskiego pszczelarstwa (Portal organizacji pozarządowych, 2024). Natomiast na terenie Ukrainy, w latach 2021-2022, przeprowadzono projekt skierowany do służby leśnej, odnoszący się do problematyki edukacji ekologicznej i ochrony przyrody w partnerstwie Narodowego Leśnotechnicznego Uniwersytetu Ukrainy we Lwowie (finansowany z Programu RITA Przemiany w Regionie). W latach 2020-2022 Fundacja była inicjatorem uruchomienia Polskiego Centrum Międzymorza w Sculeni w Mołdawii, w ramach którego przygotowano dla mniejszości polskiej sale: biblioteczną, konferencyjno-warsztatową, muzealną, zaplecze gospodarczo-sanitarne oraz poprawiono stan budynku i terenu wokół niego (Zarząd Fundacji Puszczy Rominckiej, 2020; Zarząd Fundacji Puszczy Rominckiej, 2021).

Charakterystyka usług turystycznych – wyniki badań

Na podstawie analizy źródeł wtórnych można wskazać podstawowe rodzaje usług turystycznych w województwie warmińsko-mazurskim, które uległy rozwojowi za pośrednictwem Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” oraz Fundacji Puszczy Rominckiej, a także takie, do których rozpowszechnienia i wzrostu działalność organizacji przyczyniła się w sposób pośredni (tabele 2 i 3).

Fundacja „Moda na Warmię i Mazury” realizuje wiele przedsięwzięć determinujących usługi informacyjne. Należą do nich m.in. konkursy w ramach cyklicznego projektu (od 2017 r.) „Natura bez granic”, mające na celu tworzenie filmów i plakatów edukacyjnych promujących walory przyrodnicze, historyczne oraz kulturowe regionu Warmii i Mazur. Skierowane są one do różnych grup wiekowych, w tym dzieci i młodzieży z województwa warmińsko-mazurskiego. Fundacja współpracuje w tej przestrzeni z lokalnymi stacjami radiowymi, telewizją państwową i prywatną. Jednocześnie wydaje muzyczne przewodniki po Warmii i Mazurach – w formie reportażu radiowych oraz udostępnia (nieodpłatnie) – za pośrednictwem swojej strony internetowej różne rodzaje przewodników turystycznych opisujących region oraz wspiera rozwój portali internetowych (redaguje i ocenia)

zajmujących się Warmią i Mazurami i jej walorami w perspektywie edukacyjnej, popularyzatorskiej, ekonomii społecznej i turystyki. Tworzy produkty społeczno-turystyczne, takie jak „Wpływ przez Olsztyn” (2016 r.), gdzie pasjonaci Warmii i Mazur, lokalni działacze przedstawiają piękno przyrody w inny, niekonwencjonalny sposób.

W zakresie usług organizatorskich prowadzi wypoczynek dla dzieci i młodzieży w postaci obozów i kolonii, w ramach których wykorzystuje potencjał tkwiący w lokalnych:

- ośrodkach wypoczynkowych, agroturystykach i pensjonatach mogących przyjąć grupy zorganizowane,
- firmach transportowych zajmujących się przewozem dzieci i młodzieży,
- przedsiębiorstwach gastronomicznych trudniących się żywieniem zbiorowym, w tym cateringiem,
- przewodników i pilotach wycieczek, których współpraca jest stałym elementem podczas realizacji edukacyjnej części wypoczynku letniego,
- przedstawicielach ubezpieczeniowych pomagających w zapewnieniu bezpieczeństwa dzieciom i młodzieży biorącej udział w obozach i koloniach.

W ten sposób nie tylko umożliwia rozwój i wzrost konkurencyjności ofert skierowanych do uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, ale również wspomaga stabilność firm w województwie warmińsko-mazurskim i profesjonalizm ich usług.

W aspekcie kulturalno-rozrywkowym działalność Fundacji ukierunkowana jest na organizację wystaw na terenie Olsztyna we współpracy z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim oraz instytucjami kulturalnymi, takimi jak biblioteki, galerie, muzea. Tematyką tych przedsięwzięć, skierowanych do wszystkich grup wiekowych odwiedzających Warmię i Mazury, jest dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe regionu. Twórcami natomiast są:

- artyści związani z województwem,
- dzieci oraz młodzież szkolna przygotowująca prace w ramach ogłaszanych przez fundację konkursów.

Wystawy realizowane są przy okazji festynów, koncertów i imprez społeczno-kulturalnych, których współorganizatorem jest Fundacja. Są to m.in.: „Międzynarodowy Dzień Ziemi”; „Gala Kobiet Sukcesu Warmii i Mazur”; „Natura bez granic”; lokalne pikniki i imprezy sportowe promujące wsie i miasteczka województwa; przedsięwzięcia kulturalne realizowane przez Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie (letnie warsztaty leśne, cykliczna prezentacja dorobku regionalnych artystów ludowych).

Na podstawie analizy zgromadzonego materiału należy stwierdzić, iż Fundacja Puszczy Rominckiej w sposób bezpośredni rozwija informacyjne usługi turystyczne poprzez przygotowywanie filmów edukacyjnych i wydawanie broszur o tematyce związanej z płazami i nietoperzami zamieszkującymi teren Parku Puszczy Rominckiej.

Fundacja Puszczy Rominckiej jest organizatorem wypoczynku dla dzieci i młodzieży, zajęć plenerowych i stacjonarnych, przez co przyczynia się do wzrostu usług organizatorskich oraz poprawia jakość, profesjonalizm i konkurencyjność ofert z zakresu transportu grup zorganizowanych, również noclegu w hotelach, pensjonatach i agroturystyce oraz gastronomii i żywienia zbiorowego, a także przewodnictwa i pilotażu wykorzystywanego w trakcie wycieczek edukacyjnych dla uczestników obozów i kolonii oraz wyjazdów zorganizowanych i ubezpieczeń społecznych.

Tabela 2. Rodzaje usług turystycznych uruchomionych i prowadzonych przez Fundację „Moda na Warmię i Mazury” w latach 2013–2023

Rodzaje usług	Uruchomionych i prowadzonych bezpośrednio	Uruchomionych i prowadzonych pośrednio
Usługi transportowe	–	współpraca z firmami transportowymi w regionie
Usługi noclegowe	–	współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami
Usługi informacyjne	– filmy promujące region – konkursy na filmy i plakaty przedstawiające piękno Warmii i Mazur – propagowanie i tworzenie e-przewodników	– wsparcie portali internetowych o tematyce regionalnej: redakcja i ocena
Usługi gastronomiczne	–	współpraca z lokalną gastronomią
Usługi organizatorskie	wypoczynek dla dzieci i młodzieży	–
Usługi przewodnickie	–	współpraca z lokalnymi przewodnikami
Usługi pilotażu	–	współpraca z pilotami wycieczek z regionu
Usługi ubezpieczeniowe	–	współpraca z lokalnymi przedstawicielami ubezpieczeniowymi
Usługi kulturalno-rozrywkowe	współorganizacja wystaw, festynów, imprez społeczno-kulturalnych, koncertów	–

Źródło: opracowanie własne

Fundacja w największym stopniu realizuje przedsięwzięcia determinujące działalność turystyczną w obszarze rekreacyjno-sportowym. Prowadzi projekty finansowane ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, które chronią dziedzictwo przyrodnicze regionu. Zajmuje się:

- ochroną płazów,
- poprawą warunków hibernacji nietoperzy na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej i Lasu Kumiecie (Północny Korytarz Ekologiczny),
- ochroną dystroficznego zbiornika wodnego na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej (remont zastawki na starym rowie melioracyjnym),
- odtwarzaniem zbiorników wodnych dla płazów na terenie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej,
- tworzeniem zbiorników wodnych na obszarze Wielkich Jezior Mazurskich i Północnego Korytarza Ekologicznego,
- budową zimowisk dla płazów w Parku Krajobrazowym Puszczy Rominckiej i na terenie Wielkich Jezior Mazurskich (Północny Korytarz Ekologiczny).

Fundacja włącza się również w przestrzeń usług kulturalno-rozrywkowych, gdzie

współtworzy i współorganizuje imprezy turystyczne w regionie, w tym w szczególności odbywające się w Parku Krajobrazowym Puszczy Rominckiej, takie jak Ogólnopolski Dzień Parków Krajobrazowych. Wykonuje ekspozycje w ramach ścieżek edukacyjnych znajdujących się we wspomnianym już parku przede wszystkim odnoszące się do tematyki łąz, nietoperzy i torfowisk. Uczestniczy w organizacji konkursów o problematyce ekologicznej skierowanych do dzieci i młodzieży z terenu województwa warmińsko-mazurskiego jak również turystów odwiedzających Park Krajobrazowy Puszczy.

Tabela 3. Rodzaje usług turystycznych uruchomionych i prowadzonych przez Fundację Puszczy Rominckiej w latach 2006-2023

Rodzaje usług	Uruchomionych i prowadzonych bezpośrednio	Uruchomionych i prowadzonych pośrednio
Usługi transportowe	-	współpraca z firmami transportowymi w regionie
Usługi noclegowe	-	współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami
Usługi informacyjne	filmy edukacyjne broszury edukacyjne	-
Usługi gastronomiczne	-	współpraca z lokalną gastronomią
Usługi organizatorskie	wypoczynek dla dzieci i młodzieży zajęcia plenerowe i stacjonarne	-
Usługi przewodnickie	-	współpraca z lokalnymi przewodnikami
Usługi pilotażu	-	współpraca z pilotami wycieczek z regionu
Usługi rekreacyjne i sportowe	ochrona zagrożonych gatunków wsparcie Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej w zakresie ochrony dziedzictwa przestrzeni lasu i bagien na terenie Parku	-
Usługi ubezpieczeniowe	-	współpraca z lokalnymi przedstawicielami ubezpieczeniowymi
Usługi kulturalno-rozrywkowe	ekspozycje edukacyjne z zakresu ekologii współorganizacja imprez turystycznych konkursy edukacyjne	-

Źródło: opracowanie własne

Za przyczyny uruchomienia i rozwoju usług analizowanych fundacji należy uznać ukonstytuowane w ich dokumentach założycielskich (celach statutowych; zadaniach, misji), obszary działalności ukierunkowane na pomnażanie, ochronę oraz propagowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu Warmii i Mazur; walorów naturalnych, tradycji oraz historii województwa warmińsko-mazurskiego.

W przypadku Fundacji „Moda na Warmię i Mazury” usługi informacyjne, organizatorskie, kulturalno-rozrywkowe wprowadzane są w porozumieniu z lokalnymi mediami

radiowymi, telewizyjnymi, z wykorzystaniem stron Internetowych i często wynikają z prowadzonej współpracy z regionalnymi centrami bibliotecznymi, kulturalnymi, edukacyjnym i informatycznymi. Mass media stały się tutaj sposobem na promocję województwa warmińsko-mazurskiego oraz źródłem inspiracji. Jako przykład należy podać cykl reportaży filmowych „Wpływ przez Warmię” – gdzie okiem pływaczki i komentatorki przedstawione jest piękno warmińskich jezior – oraz „Wymarzony dom na Warmii i Mazurach”, gdzie narratorzy koncentrują się na wyjątkowości tradycyjnej warmińskiej zabudowy.

Do głównego sposobu wprowadzania usług turystycznych w zakresie informacyjnym i kulturalno-rozrywkowym należy przekaz filmowy udostępniany za pośrednictwem mediów społecznościowych, kanału YouTube oraz telewizji lokalnej. Usługi organizatorskie natomiast kierowane są do społeczności lokalnej w formie ofert wypoczynku dla dzieci i młodzieży za pomocą dostępnych kanałów informacyjnych: plakatów w ośrodkach kultury i placówkach edukacyjnych oraz strony kuratorium oświaty.

Ponadto na podstawie dokumentów należy stwierdzić, iż Fundacja upatruje w rozwoju usług turystycznych szansę na aktywizację społeczności lokalnych wsi i miasteczek – zarówno w kontekście ekonomii społecznej, jak i kształtowania obywatelskości, edukacji regionalnej i kompetencji miękkich. Poprzez działania proturystyczne wpływa na politykę ekologiczną prowadzoną na Warmii i Mazurach.

Przedstawiciele Fundacji Puszczy Rominckiej podejmują działania na rzecz rozwoju turystyki, które ściśle związane są z: ochroną środowiska naturalnego, w tym szerzeniem wiedzy ekologicznej; kształtowaniem świadomości wszystkich grup wiekowych w zakresie dziedzictwa przyrodniczego; upowszechniania walorów naturalnych województwa warmińsko-mazurskiego. Do specyficznego sposobu promocji regionu, jego przyrody, historii i atrakcji turystycznych należy edukacja poprzez usługi informacyjne, organizatorskie, rekreacyjne i sportowe oraz kulturalno-rozrywkowe. Fundacja skupia się również na pracy na rzecz dziedzictwa naturalnego na obszarze: Parku Krajobrazowego Puszczy Rominckiej, Wielkich Jezior Mazurskich oraz Lasu Kumiecie – Północnego Korytarza Ekologicznego.

Głównym sposobem wprowadzania i rozwoju usług turystycznych w zakresie informacyjnym przez Fundację Puszczy Rominckiej jest przygotowywanie tablic edukacyjnych dla Parku Puszczy Rominckiej oraz przewodników po regionie udostępnionych za pomocą YouTube. Do przykładowych można zaliczyć tablice o nietoperzach oraz przewodnik „Z muzyką przez Mazury”. Usługi organizatorskie, rekreacyjne i sportowe a także kulturalno-rozrywkowe eksponowane są za pomocą działań edukacyjnych: kolonii oraz półkolonii, a także wycieczek i warsztatów np. „Letnie lekcje przyrodnicze”. Informacje o nich przekazywane są dla społeczności lokalnej za pomocą strony internetowej organizacji oraz Parku Puszczy Rominckiej.

Analizowane źródła wtórne wskazują na szerokie znaczenie podejmowanych działań przez opisywane fundacje w zakresie funkcjonowania usług i produktów turystycznych na Warmii i Mazurach. Obszar ten obfituje w walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne, a ich ochrona i pomnażanie zapisane są w podstawowych zadaniach obu organizacji. Jednocześnie wśród rezultatów programów oraz założeń wprowadzanych usług turystycznych przedstawiciele fundacji określają wzrost konkurencyjności i specjalizacji oraz rozwój sieci baz wypoczynkowych dla dzieci i młodzieży, a także regionalnej gastronomii i form zbiorowego żywienia oraz grup skupiających przewodników specjalizujących się w wycieczkach i pilotażu ukierunkowanych na młodsze grupy wiekowe. Obie fundacje wprost stwierdzają, że dzięki podejmowanym przez nich działaniom dojdzie do zwiększenia bazy wzajemnie

się wspierających i promujących, wyspecjalizowanych przedstawicieli usług turystycznych. W związku z tym województwo warmińsko-mazurskie stanie się chętniej odwiedzanym miejscem przez turystów indywidualnych, zorganizowanych, krajowych i zagranicznych; obszarem z odpowiednio przygotowanym zapleczem turystycznym.

Podsumowanie

W Polsce funkcjonuje wiele fundacji i stowarzyszeń koncentrujących swoje działania na zwiększeniu jakości usług turystycznych świadczonych na terenie całego kraju lub na obszarze poszczególnych województw.

W nurt tej działalności wpisują się analizowane fundacje, które poprzez swoje inicjatywy wykorzystując, chronią i promują walory naturalne, ekologię i tradycje związane z wielokulturowym województwem warmińsko-mazurskim. Propagują one dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe Warmii i Mazur w zakresie turystyki i rekreacji. W sposób bezpośredni tworzą oraz poprawiają jakość i zakres usług turystycznych przez realizację wypoczynku dzieci i młodzieży oraz wydawanie broszur informacyjnych i przewodników. Organizują konkursy i wystawy, a także partycypują w lokalnych przedsięwzięciach społecznych i kulturalnych, czy też dbają o różne gatunki zwierząt, ptaków, płazów, ptaków oraz roślinności.

Pośrednio natomiast oddziałują na:

- wzbogacanie bazy rekreacyjno-wypoczynkowej w regionie Warmii i Mazur;
- promowanie aktywnych form wypoczynku; przedsiębiorczość turystyczną, w tym agroturystyczną, hotelarską, gastronomiczną, transportową w województwie warmińsko-mazurskim;
- możliwości wykorzystania potencjału przewodników i pilotów wycieczek w zakresie pracy z turystą indywidualnym i zorganizowanym;
- promowanie bazy kulturalno-rozrywkowej znajdującej się w regionie oraz wprowadzanie nowych rozwiązań i innowacji technologicznych jako formy przyciągającej turystów krajowych i zagranicznych;
- tworzenie sieci wsparcia i współpracy przedstawicieli usług turystycznych na Warmii i Mazurach;
- podnoszenie kwalifikacji pracowników obszarów turystyki i rekreacji;
- wzrost poziomu zadowolenia klientów korzystających z usług turystycznych.

W związku z tym, że temat usług turystycznych jest niezwykle istotny w budowaniu nowoczesnej gospodarki Warmii i Mazur, badania w kolejnych latach będą poszerzane o: wywiady jakościowe z przedstawicielami opisywanych fundacji oraz o analizę działalności innych organizacji oddziałujących na rozwój turystyki na terenie Warmii i Mazur.

Literatura

References

- Batyk, I.M. (2010). Wpływ złożoności kulturowej na dziedzictwo kulinarne Warmii i Mazur. W: E. Puchnarewicz (red.), *Wielokulturowość w turystyce*. Warszawa: Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner.
- Burchart, R., Łojko, M. (2001). Turystyka jako czynnik rozwoju wiejskiego rynku pracy i przedsiębiorczości na Warmii i Mazurach. *Turystyka i Rekreacja*, 7(1), 103-113.
- E-ncyklopedia Warmii i Mazur. (2015;2024, 14kwietnia). *Fundacja „Modana Warmię i Mazury”*. Pozyskano z: http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Fundacja_Moda_na_Warmi%C4%99_i_Mazury

- Fundacja „Moda na Warmię i Mazury”. (2013; 2024, 14 kwietnia). *Cele Fundacji*. Pozyskano z: <https://fundacjamwm.pl/>
- Fundacja Puszczy Rominckiej. (2024, 25 kwietnia). *O Fundacji*. Pozyskano z: <https://pkpr.warmia.mazury.pl/fpr/>
- Gmina Dubeninki. (2014). *Plan odnowy miejscowości Żytkiejmy na lata 2014–2021*.
- Informacja Turystyczna na Warmii i Mazurach. (2024, 10 marca). Pozyskano z: <https://mazury.travel/punkty-informacji-turystycznej/>
- Karbownik, K. (2008). Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim stan obecny i perspektywy rozwoju. *Roczniki Nauk Rolniczych*, seria G, 95(3/4), 91-100.
- Ogólna charakterystyka Województwa Warmińsko-Mazurskiego. (2016; 2024, 14 kwietnia). Pozyskano z: https://bip.warmia.mazury.pl/1/1065_ogolna-charakterystyka-województwa-warmińsko-mazurskiego.html
- Portal organizacji pozarządowych. (2024, 8 lutego). *Fundacja Puszczy Rominckiej*. Pozyskano z: <https://spis.ngo.pl/156768-fundacja-puszczy-rominckiej>
- Regionalny Program Operacyjny Warmia i Mazury na lata 2007–2013. (2007). Olsztyn: Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
- Stanek, D. (2021). Agroturystyka w rozwoju przestrzennym pogranicza Warmii i Mazur. Studium przypadku Świerkocina. *Przeźreń/Urbanistyka/Architektura*, 1, 129–156. DOI: <https://doi.org/10.37705/PUA/1/2021/010>
- Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025. (2013). Olsztyn: Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
- Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025. (2016). Olsztyn: Departament Turystyki i Promocji Regionu, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego.
- Ścieżki rozwoju w sektorze turystyki. (2023; 2024, 14 kwietnia). Pozyskano z: <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/84550:sciezki-rozwoju-w-sektorze-turystyki>
- Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w 2021 r. (2022). Olsztyn: Urząd Statystyczny w Olsztynie.
- Ustawa o Polskiej Organizacji Turystycznej z dnia 25 czerwca 1999 r. (Dz.U. 2023, poz. 1608).
- Województwo warmińsko-mazurskie w liczbach. (2022). Olsztyn: Wojewódzki Urząd Statystyczny.
- Zarząd Fundacji Puszczy Rominckiej. (2020; 2024, 14 kwietnia). *Sprawozdanie z działalności Fundacji Puszczy Rominckiej*. Pozyskano z: <https://pkpr.warmia.mazury.pl/sprawozdania/>
- Zarząd Fundacji Puszczy Rominckiej. (2021; 2024, 14 kwietnia). *Sprawozdanie z działalności Fundacji Puszczy Rominckiej*. Pozyskano z: <https://pkpr.warmia.mazury.pl/sprawozdania/>
- Zawadzka, M. (2014). Rola i zadania regionalnych organizacji turystycznych na przykładzie województwa mazowieckiego. *Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja*, 2(14), 31–43.
- Zielińska-Szczepkowska, J., Zabielska, I. (2010). Atrakcyjność turystyczna województwa warmińsko-mazurskiego w sezonie letnim 2008 w opinii turystów. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego We Wrocławiu*, 111, 897–908.
- Żakowska, B. (2021). *Informacja o ruchu turystycznym w województwie warmińsko-mazurskim w 2020 roku*. Olsztyn: Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Departament Turystyki i Sportu.
- Warmińsko-Mazurska Organizacja Turystyczna. (2024, 15 kwietnia). Pozyskano z: <https://wmrot.org/o-w-m-rot>

Kinga Lisowska, dr, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Pedagogicznych, Katedra Pedagogiki Ogólnej i Opiekuńczej. Zajmuje się problematyką naukowo-badawczą z zakresu: dziejów oświaty polskiej, edukacji regionalnej i pedagogiki chrześcijańskiej. Autorka, współautorka monografii i publikacji naukowych z dziejów oświaty i wychowania oraz dziedzictwa kulturowego regionu Warmii i Mazur. Członek Zarządu Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Olsztynie, odpowiedzialny za upowszechnianie i edukację regionalną i obywatelską w województwie warmińsko-mazurskim.

Kinga Lisowska, PhD, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Social Sciences, Institute of Pedagogical Sciences, Department of General and Caring Pedagogy. She deals with academic and research issues in the field of the history of Polish education, regional education and Christian pedagogy. Author and co-author of monographs and other academic publications on the history of education and the raising of children, as well as the cultural heritage of Warmia and Mazury. Member of the Board of the Polish Historical Society, Olsztyn Branch, responsible for the dissemination of knowledge, and regional and civic education in the Warmian-Masurian Voivodeship.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8404-4363>

Adres/Address:

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Nauk Pedagogicznych
ul. Dybowskiego 13
10-723 Olsztyn, Poland
e-mail: kinga.lisowska@uwm.edu.pl

Majka Łojko, dr, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Instytut Ekonomii i Finansów, Katedra Polityki Gospodarczej. Zajmuje się problematyką naukowo-badawczą z obszaru ekonomii społecznej, rynku pracy i systemu pomocy społecznej. Autorka i współautorka publikacji naukowych, w tym monografii, raportów badawczych i artykułów z pogranicza polityki społecznej i ekonomii społecznej. W ramach Zespołu ds. Współpracy Nauki i Ekonomii Społecznej działającym przy Regionalnym Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej województwa warmińsko-mazurskiego współrealizuje działania związane z promocją i upowszechnianiem wiedzy nt. sektora ekonomii społecznej w regionie Warmii i Mazur.

Majka Łojko, PhD, University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Faculty of Economic Sciences, Institute of Economics and Finance, Department of Economic Policy. She deals with academic and research issues in the areas of the social economy, the labor market and the social assistance system. Author and co-author of academic publications, including monographs, research reports and articles on the boundaries between social policy and the social economy. As part of the team for the Cooperation of Science and Social Economy, operating within the Regional Committee for the Development of Social Economy of the Warmian-Masurian Voivodeship, she co-implements activities related to the promotion and dissemination of knowledge on the social economy sector in the region of Warmia and Mazury.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4801-8069>

Adres/Address:

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Polityki Gospodarczej
ul. M. Oczapowskiego 4
10-719 Olsztyn, Poland
e-mail: majka.lojko@uwm.edu.pl